

DEZBATERI PUBLICE PRIVIND DECRETAREA STĂRII DE ASEDIU ÎN ROMÂNIA (1918–1933)

Corneliu Pintilescu *

Motto:

„Acum zece ani, liberalii guvernau cu stare de asediu și național-țărăniștii protestau. Azi, național-țărăniștii guvernează cu stare de asediu și protestează liberalii. Continuitatea este desăvârșită ...”¹

Abstract: *After the First World War, emergency powers became an aspect of the everyday political life in Europe, Romania being among those countries where a banalization of the use of these powers took place. The centrality within the public space of the topics concerning the external and inner security of a country that doubled its territory after the world war, the social turmoil caused by economic difficulties, and the rise of radical political movements represented arguments for the state authorities to install the state of siege for long periods of time in interwar Romania. The study aims at analysing the public debates in Romania in a few key moments during the period from 1918-1933, in which the issuance of a legislation dealing with state of siege institutions caused heated disputes between those supporting and those opposing the use of emergency powers.*

Keywords: emergency powers, state of siege, interwar Romania, military courts

Introducere

Ion Cămpineanu, lider al Partidei Naționale din Țara Românească în anii '30 ai secolului al XIX-lea și unul dintre primii intelectuali români care au adus contribuții teoretice privind legăturile între politică și lege, evalua fericirea „rumânilor” după o serie de criterii pe care le-am putea invoca foarte bine și astăzi: „dacă legile să urmează”, „dacă prințul național este ales de nație”, „dacă scopul constituției este agiuns”, „dacă orânduiala, dreptatea și economia domnesc în toate ramurile administrației”, „dacă sumile statului sunt întrebuințate pentru binele statului”². După cum cum remarcă politologul Cristian Preda, acesta a introdus o serie de concepte politice cheie în limba română³. Între acestea pot fi menționate

* Cercetător științific III dr., Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române, email: corneliu.pintilescu@gmail.com

¹ *După votarea stării de asediu*, „Adevărul”, an 47, nr. 15060, 7 februarie 1933, p. 1.

² *Apud* Cornelia Bodea, *1848 la români*, București, Edit. Enciclopedică, 1998, p. 118.

³ Cristian Preda, *Rumânii fericiți: vot și putere de la 1831 până în prezent*, Iași, Polirom, 2011, p. 9–10.

primele încercări de teoretizare în discursul public românesc a principiului separării puterilor în stat sau a rolului constituției. În opinia lui Cămpineanu, respectarea constituției și a legilor era o unitate de măsură fundamentală a împlinirii unui popor. În acest sens, aproape un secol mai târziu, în perioada de după Primul Război Mondial, o temă de dezbatere aprinsă în România a fost legislația stării de asediu și aplicarea ei. În perioada 1907–1938, în România a fost decretată starea de asediu în 1907, cu ocazia revoltelor țărănești, în 1913 în timpul intervenției României în Al Doilea Război Balcanic, în intervalurile 1916–1928 și 1933–1938⁴, fie pe întreg teritoriul, fie doar în anumite regiuni, invocând diferite motive. Ulterior, dictaturile care s-au succedat în România în perioada 1938–1944 au utilizat pe scară instituțiile stării de asediu, care au devenit o trăsătură definitorie a acestor regimuri.

Banalizarea stării de asediu nu fost specifică doar României. Numeroase state europene au recurs adesea după Primul Război Mondial la instaurarea legii marțiale. După cum bine observa Giorgio Agamben, prima conflagrație mondială a transformat starea de asediu într-o realitate cotidiană, statele și societățile europene obișnuindu-se cu utilizarea acestor măsuri considerate excepționale, legitimate de încercările aduse de războiul mondial⁵. Devenind un instrument cotidian al puterii politice, recurgerea la starea de asediu s-a perpetuat în decursul perioadei interbelice, urmările economice și sociale ale războiului, revoluțiile comuniste din Europa, încercările de lovituri de stat ale mișcărilor politice extremiste, precum și tulburările sociale oferind numeroase argumente pentru recurgerea la aceste măsuri radicale.

Pe de altă parte, suspendarea sau limitarea drepturilor cetățenești presupuse de decretarea stării de asediu au făcut ca aceste măsuri să trezească dezbatere aprinsă în țările europene. În România interbelică, spre exemplu, decidenții politici care au proclamat starea de asediu au fost acuzați că apărarea ordinii constituționale este un pretext, iar măsurile lor afectează grav democrația. Aceștia erau criticați că anihilau ceea ce pretindeau că vor să salveze prin măsurile excepționale. Dezbaterile complexe din epocă aveau ca sursă principală caracterul contradictoriu al stării de asediu, care reflectă în cele din urmă o serie de paradoxuri ale democrației. Prin declararea stării de asediu, se suspendau o serie de drepturi fundamentale pentru un regim democratic, iar motivul invocat era tocmai salvarea ordinii constituționale, a democrației. De asemenea, o altă contradicție internă a regimurilor constituționale moderne, poate cel mai bine exprimată de Giorgio Agamben, constă în faptul că legislația și instituțiile stării de asediu se poziționau atât în interiorul cadrului legal, cât și în afara sa⁶.

⁴ Chiar și în perioada 1928–1933, starea de asediu a fost menținută în zona de frontieră pe o arie de 10–15 km de la linia frontierei României. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (infra : ACNSAS), Fond Documentar București, D 012724, vol. 2, f. 94–95.

⁵ Giorgio Agamben, *The Omnibus Homo Sacer*, Stanford (California), Stanford University Press, 2017, p. 176.

⁶ Giorgio Agamben, *State of exception*, Chicago: University of Chicago Press, 2005, p. 31.

Dezbaterile privind starea de asediu au implicat în România interbelică numeroase personalități politice și culturale. Aceștia au întors pe toate fețele atât legislația stării de asediu, cât și punerea ei în aplicare. Pornind în principal de la presa epocii, corpusurile de legi și arhivele create de unele instituții ale stării de asediu (Siguranța, curțile militare), studiul de față își propune să surpindă câteva momente cheie ale dezbaterilor publice privind instaurarea stării de asediu, în mod deosebit în anii 1924 și 1933. Din motive legate de spațiul alocat acestui studiu, ne vom limita la două cotidiene de mare audiență în România interbelică, „Universul”, perceput a avea o orientare de centru dreapta, și „Adevărul”, care cuprindea o paletă largă de contributory, între care și unii intelectuali de stânga consacrați. Analiza se va concentra pe discursul public al celor care au susținut necesitatea instaurării stării de asediu, de multe ori fiind chiar cei care au decretat-o, cât și a celor care au criticat aceste măsuri, o atenție deosebită fiind acordată contextului politic în care dezbaterile au avut loc. Starea de asediu în România a constituit până acum o temă de cercetare pentru juriști⁷, teoreticieni ai legii sau istorici⁸, însă dezbaterile publice au ocupat un loc secundar în cadrul acestor contribuții.

Înainte de a intra în detaliile cercetării sunt necesare o serie de clarificări conceptuale și un scurt istoric al instituției stării de asediu în România. Din punct de vedere conceptual, demersul de față datorează mult contribuțiilor filosofului italian Giorgio Agamben, precum și ale celui care a teoretizat critic instituțiile polițienești moderne și logica lor de funcționare, oferind în același timp și o perspectivă istorică asupra fenomenului: Mark Neocleous.

Giorgio Agamben a pornit în analiza sa privind originile a ceea ce acesta denumește „starea de excepție” de la momente-cheie, precum 11 septembrie 2001, când în opinia sa aceasta a început să devină „regula”⁹. Agamben a propus în cărțile sale o investigație asupra originilor și manifestărilor „stării de excepție” în cultura politică modernă, dezvoltând contribuțiile lui Carl Schmitt, filosof și teoretician al legii german, cunoscut pentru contribuția sa la articularea discursului legal al regimului nazist și implicit, la legitimarea acestui regim. Schmitt a susținut în lucrarea sa *Politische Theologie: Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität* că puterea suverană este aceea „care decide asupra excepției”¹⁰. Continuând argumentele lui Schmitt, Agamben a definit relația puterii suverane cu legea printr-un paradox: suveranul este atât în interiorul, cât și în afara legii, iar prin suspendarea

⁷ Viorel Siserman, *Starea de asediu și starea de urgență în România*, „Studii de drept românesc”, serie nouă, anul 14 (47), nr.1–2, ianuarie–iunie 2002; Petrache Zidaru, *Tribunalele militare. Un secol și jumătate de jurisprudență (1852–2000)*, București, Universul Juridic, 2006.

⁸ Cosmin Sebastian Cercel, *The ‘Right’ Side of the Law. State of Siege and the Rise of Fascism in Interwar Romania*, „Fascism: Journal of Comparative Fascist Studies”, nr. 2 (2013), p. 205–233.

⁹ Giorgio Agamben, *State of Exception*, tradus în engleză de Kevin Attell, Chicago, University of Chicago Press, 2005, p. 3–5. Traducerile din textul articolului sunt realizate de autor, cu excepția situațiilor când este precizat altfel.

¹⁰ Carl Schmitt, *Politische Theologie: Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*, Munich and Leipzig, Duncker & Humblot, 1934, p. 11

legii de către puterea suverană se naște o zonă de indistinție între lege și ceea ce este în afara acesteia¹¹. În opinia sa, violența exercitată în această zonă de indistinție „conservă legea prin suspendarea ei”, iar „starea de excepție” este un fenomen care relevă substraturile ascunse ale politicului în modernitate¹². Una dintre situațiile cele mai clare, care ilustrează acest fenomen, este legislația stării de asediu, care, în cazul României perioadei 1864–1947, acorda chiar suveranului dreptul de a o decreta, suspendând astfel o serie de drepturi și libertăți fundamentale prevăzute de constituție.

Mark Neocleous a criticat abordarea lui Agamben asupra „stării de excepție”. În opinia lui Neocleous, septembrie 2001 nu este un moment de turnură, iar sursele istorice invocate de acesta ar arăta că „starea de necesitate nu este excepțională, ci, dimpotrivă, aceasta este departe de a fi astfel”, ea este un aspect cotidian al instituțiilor politice moderne¹³.

Privind partea conceptuală, subscriu argumentației lui Neocleous, care a susținut că „starea de necesitate” este un concept mai potrivit decât „starea de excepție” (acesta folosește și expresia de „puteri ale stării de necesitate”)¹⁴. Termenul de stare de necesitate relevă mai bine, în opinia acestuia, esența fenomenului, surprinzând sursele legitimității sale¹⁵. Starea de necesitate este legitimată de o situație considerată neașteptată, un pericol pentru stat care se aseamănă unui război¹⁶. Astfel, puterea invocă necesitatea de a acționa rapid, cu mijloace excepționale, iar ordinea constituțională trebuie suspendată pentru a permite o astfel de acțiune. Și în România de dinainte și de după Primul Război Mondial, necesitatea urgentă de a salva ordinea de stat sau însăși existența statului a fost sursa legitimității unor asemenea măsuri în discursul politic al celor care au legiferat și proclamat starea de asediu.

Inspirat de conceptele propuse de Neocleous, voi folosi pentru a defini întreg cadrul legal al acestui fenomen, instituțiile implicate în implementarea sa, precum și practicile propriu-zise, expresia de „instituții ale stării de necesitate” sau „instituții ale stării de asediu”. Având în vedere că în legislația românească de inspirație franceză conceptul utilizat este acela de „stare de asediu”, ultima formă va fi preferată.

Scurt istoric

Legislația stării de asediu în spațiul românesc a fost parte a corpusului de concepte și legi importate din Franța în decursul secolului al XIX-lea, transfer care

¹¹ Giorgio Agamben, *State of exception*, ed. cit., 31.

¹² *Ibidem*, 1998, p. 64.

¹³ Mark Neocleous, *The Problem with Normality: Taking Exception to 'Permanent Emergency'*, „Alternatives: Global, Local, Political”, an 31, nr. 2, 2006, p. 206–207.

¹⁴ *Ibidem*, p. 206–207.

¹⁵ *Ibidem*, p. 206.

¹⁶ *Ibidem*, p. 206–207.

poate fi subsumat procesului de construire a statului român modern. Prima inserare a acestui concept în legislația românească are loc cu ocazia adoptării codului justiției militare (intitulat „Codica Penală Ostășească”) al Țării Românești din 1852, care avea o anexă denumită „supliment pentru starea de împresurare”, o copie fidelă a legii franceze a stării de asediu din 1849¹⁷. Astfel, prima formă din limba română a conceptului a fost „starea de împresurare”¹⁸. O lege propriu-zisă privind „starea de asediu” a fost adoptată de Cuza în decembrie 1864, însă aceasta prelua în mare parte prevederile suplimentului din 1852. În textul legii din 1864, forma veche din 1852 „stare de împresurare”, care avea un iz arhaic, a fost înlocuită cu termenul „stare de asediu”, ambele având însă același înțeles¹⁹. Constituția României din 1866 nu a prevăzut însă situația stării de asediu. După cum bine remarca juristul român Constantin G. Dissescu, această lipsă făcea ca legea din 1864 să fie neconstituțională. Abia prin Constituția din 1923 s-a prevăzut în legea fundamentală posibilitatea decretării stării de asediu²⁰. Deși Constituția din 1866 nu prevedea starea de asediu, Regatul României a proclamat-o în timpul Războiului de Independență (1877–1878), a revoltelor țărănești din 1907, precum și în intervalul implicării României în Al Doilea Războiul Balcanic în 1913²¹. Revoltele țărănești din 1907 au fost prima ocazie în care starea de asediu nu a fost decretată din cauza unei situații de război. Dacă înainte de Primul Război Mondial, starea de asediu a fost instaurată preponderent în perioade de război, în intervalul 1919–1938, proclamarea ei s-a făcut din alte motive decât războiul.

Conform legii din 1864, monarhul avea atribuția de a declara sau înlătura starea de asediu²². Această prevedere era diferită de tradiția franceză, unde organul legislativ avea această atribuțiune. Modificarea inserată de Cuza în 1864, care a fost păstrată apoi în perioada monarhiei, reflectă un filon autoritarist care s-a perpetuat în politica românească. Starea de asediu nu se putea declara „decât în caz de pericol iminent pentru ordinea și siguranța publică”²³, fără însă a preciza clar situațiile sau a defini pericolul. Textul legii prevedea că după declararea stării de asediu „menținerea ordinii trece în responsabilitatea autorităților militare, iar tribunalele militare urmau a judeca crimele și delictele în contra siguranței Statului, în contra Constituției, în contra ordinii publice”²⁴.

Dacă Constituția din 1866 era în contradicție cu legea stării de asediu din 1864, ulterior, Constituția din 1923 (art. 128) preciza că „în caz de pericol de stat

¹⁷ Viorel Siserman, *op. cit.*, p. 134.

¹⁸ *Ibidem*, p. 134.

¹⁹ *Ibidem*, p. 135.

²⁰ *Ibidem*, p. 139.

²¹ *Ibidem*, p. 139–140.

²² *Codul General al României (Coduri, Legi, Regulamente)*, ediție îngrijită de G. Alexianu, C. St. Stoicescu, vol. 4, 1861–1906, Ediția a III-a, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, 1914, p. 90, art. 2 și art. 8.

²³ *Ibidem*, p. 90, art. 1.

²⁴ *Ibidem*, p. 90, art. 4 și 5.

se poate, prin lege, institui starea de asediu generală sau parțială”²⁵. Iar Constituția din 1938, prin art. 96, a perpetuat cele două forme ale stării de asediu²⁶.

În perioada 1916–1938, România a cunoscut starea de asediu parțială sau totală în intervalurile 1916–1928 și 1933–1938. Starea de asediu a fost proclamată în toată țara prin decretul regal nr. 2798 din 14 august 1916, în vederea participării României la război, decizie ce a fost reinnoită prin decretul regal nr. 1626 din 30 iunie 1918²⁷. În 13 ianuarie 1920, starea de asediu a fost ridicată pe întinderea Vechiului Regat, iar în iulie 1920, aceasta a fost restrânsă doar la zonele de frontieră. Se părea că situația revine la normalitate. Însă, greva generală din octombrie 1920 a dus la instaurarea din nou a stării de asediu la București și a cenzurii în întreaga țară prin decretul regal nr. 4209 din 21 octombrie 1920. Așa-zisa „cenzură preventivă” a presei cotidiene a fost ridicată abia prin decretul regal nr. 502 din 30 ianuarie 1922. În perioada 1921–1928, o serie de decrete regale au instaurat sau ridicat starea de asediu în anumite zone de frontieră și nu numai²⁸. Abia în anul 1928, după venirea la guvernare a Partidului Național Țărănesc, decretul regal nr. 2849 din 20 noiembrie 1928, a ridicat cenzura și a limitat starea de asediu doar la zona frontierelor definită de distanța de 10–15 km de linia de graniță, exceptând orașele reședință de județ, care intrau în această zonă²⁹. În perioada 1922–1928, partidele de opoziție și presa au criticat vehement abuzul de instituțiile stării de asediu, care au fost folosite nu doar pentru a anihila mișcări sociale sau grupări politice radicale, ci au permis partidului aflat la guvernare să șicaneze activitățile opoziției. După venirea Partidului Național Țărănesc la guvernare în 1928, starea de asediu a fost ridicată, situație care s-a menținut până la 4 februarie 1933, când, după o serie de greve la Ploiești și Atelierele Grivița din București, guvernul național-țărănist condus de Alexandru Vaida Voevod a reușit să obțină votul Parlamentului pentru o lege prin care starea de asediu putea fi instaurată de guvern pentru o perioadă de șase luni. În aceeași zi, prin decretul regal nr. 201 guvernul proclama pentru șase luni starea de asediu în anumite regiuni din România³⁰. După asasinarea de către legionari a primului ministru I.G. Duca din 29 decembrie 1933, instaurarea stării de asediu a avut loc din nou prin

²⁵ Viorel Siserman, *op. cit.*, p. 135.

²⁶ *Ibidem*, p. 135.

²⁷ ACNSAS, Fond Documentar București, D 012724, vol. 2, f. 93.

²⁸ Este vorba de decretele regale nr. 853 din 14 martie 1921, care instaura starea de asediu în zonele de frontieră, decretul regal nr. 2162 din 10 mai 1922, care reducea zona stării de asediu din Cadrilater, decretul regal nr. 131 din 16 ianuarie 1923, care lărgea zona stării de asediu din Vestul Ardealului, decretul regal nr. 3310 din 5 octombrie 1924, care extindea starea de asediu în Sudul Basarabiei după revolta de la Tatar-Bunar, decretul regal nr. 2945, care instaura starea de asediu în județul Putna, jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 2807, din 24 august 1926 (sanționat ulterior de rege), care a extins starea de asediu în Cadrilater. ACNSAS, Fond Documentar București, D 012724, vol. 2, f. 93–94.

²⁹ ACNSAS, Fond Documentar București, D 012724, vol. 2, f. 94–95.

³⁰ ACNSAS, Fond Documentar București, D 012724, vol. 2, f. 94–95.

decretul regal nr. 3376 publicat în „Monitorul Oficial” din 30 decembrie 1933³¹. Starea de asediu a fost ulterior prelungită din șase în șase luni prin intermediul unor decrete regale³². După ce starea de asediu a fost ridicată pe perioada alegerilor prin decizia Consiliului de Miniștri din 27 noiembrie 1937, Carol al II-lea a transformat starea de asediu pe întreg teritoriul țării într-o situație permanentă prin decretul lege nr. 856 din 11 februarie 1938, decret care nu a fost abrogat după 23 august 1944³³. Procesele politice din timpul primului deceniu comunist s-au desfășurat în baza acestui act legislativ care acorda tribunalelor militare competența de a judeca infracțiunile împotriva securității interne și externe a statului³⁴. Acest aspect relevă existența unor linii de continuitate între aparatul represiv al instituțiilor stării de asediu de dinainte de 23 august 1944 și mecanismele represive utilizate de regimul comunist.

De-a lungul întregii perioade interbelice, starea de asediu s-a suprapus doar în anul 1919 cu o stare efectivă de război (în perioada campaniei împotriva republicii sfaturilor din Ungaria). Apoi, în decursul anului 1920, starea de asediu a fost prelungită în unele zone de graniță tot din motivul unor posibile amenințări militare. În decursul anilor 1920, starea de asediu a fost decretată cu precădere din cauza unor ample mișcări sociale (în care uneori au fost implicate elemente comuniste, ceea ce a legitimat măsurile excepționale, precum grevele de la Atelierele Grivița din februarie 1933), a coagulării unor mișcări politice de extremă stânga sau dreapta, care contestau ordinea de stat, a unor atentate, sau a unor acțiuni violente, precum revolta de la Tatar-Bunar, cauzate de infiltrarea unor agenți sovietici. Și în această privință România interbelică se înscrie într-o tendință europeană din epocă. Spre exemplu, în Marea Britanie, măsurile excepționale prevăzute de așa-zisa „Emergency Powers Act” (Legea puterilor stării de necesitate) din 1920 au fost folosite cu ocazia grevei minerilor din 1921, a grevei muncitorilor din sistemul de transport din Londra, sau a grevei generale din 1926³⁵.

Pe de altă parte, incidentul de la Tatar-Bunar ar putea fi integrat incidentelor de tip militar, având în vedere implicarea, conform investigațiilor autorităților române, a unor cadre militare sovietice. Pericolele interne pentru ordinea constituțională au fost percepute în discursul autorităților din epocă ca fiind legate de pericolele externe. În mod deosebit, activitatea comuniștilor a fost prezentată a fi în strânsă legătură cu amenințarea reprezentată de Uniunea Sovietică. În fapt, autoritățile percepeau Partidul Comunist din România ca fiind o structură de spionaj a Uniunii Sovietice.

³¹ Viorel Siserman, *op. cit.*, p. 143.

³² ACNSAS, Fond Documentar București, D 012724, vol.2, f. 96–110.

³³ Corneliu Pintilescu, *Justiție militară și represiune politică în România comunistă (1948–1956). Studiu de caz: activitatea Tribunalului Militar Cluj*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012, p. 211–212.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Mark Neocleous, *op. cit.*, p. 195–196.

Sub impactul revoltei de la Tatar-Bunar, cadrul legal al instituțiilor stării de asediu devine și mai complex. Legea Mârzescu din 19 decembrie 1924 denumită „Lege pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștii publice” pedepsea cu închisoarea corecțională de la 5 la 10 ani simplul fapt al „asocierii în scopul de a prepara sau de a executa crime contra persoanelor sau proprietăților”, actul legislativ fiind de fapt îndreptat împotriva activității comuniștilor³⁶.

Dezbateri publice privind utilizarea stării de asediu (1918-1933)

Înainte de intrarea României în Primul Război Mondial, unul dintre criticii cei mai acerbi ai proclamării „stării de asediu” prin invocarea legii din 1864 a fost juristul Constantin G. Dissescu. Acesta, în lucrarea *Dreptul Constituțional* (1915), definea din punct de vedere legal starea de asediu ca „situațiunea unui oraș sau a unei țări, în care toate sau cel puțin unele din puterile autorităților civile se exercită de autoritatea militară și garanțiile constituționale sunt suspendate”³⁷. Constantin G. Dissescu considera legea din 1864 „inconstituțională și prin urmare trebuie să o considerăm ca abrogată de drept în urma promulgării Constituțiunei [din 1866]”³⁸. În sprijinul caracterului neconstituțional al legii, acesta aduce în discuție articolele 14, 93, 14 și 127 ale Constituției din 1866. Între acestea, articolul aflat într-o contradicție evidentă cu legea din 1864 era articolul 127, care prevedea: „Constituțiunea nu se poate suspenda nici în total, nici în parte”³⁹. În opinia lui Dissescu, „Regele nu poate nicio dată printr-un simplu decret să proclame starea de asediu, să schimbe astfel cursul justiției și să expună țara la o voință unică și autocrată. Așa fiind, legea din 1864 trebuie să fie considerată abrogată”⁴⁰. În timpul participării României la Primul Război Mondial, aceste dezbateri au încetat, având în vedere consensul general privind necesitatea acestei măsuri în timp de război.

Dezbaterele publice din România interbelică privind decretarea stării de asediu au fost marcate de un context extern și intern tensionat. România era înconjurată de vecini ostili (URSS, Ungaria și Bulgaria), în decursul anilor 1920, tensiunile cele mai intense înregistrându-se în relația cu Uniunea Sovietică, care refuza să recunoască apartenența Basarabiei la România. Implicarea Uniunii Sovietice în revolta de la Tatar-Bunar din 15–18 septembrie 1924, sub forma unor agenți trimiși să stârneasă revolta populației locale împotriva autorităților române, a dus la înăsprirea măsurilor represive față de comuniști⁴¹. Aceștia erau percepuți

³⁶ *Codul General al României, Legi uzuale de unificare, 1922–1926 (vol. XI–XII)*, vol. îngrijit de C. Hamangiu, București, Edit. Librăriei „Universala”, s.a., p. 955–957.

³⁷ Constantin G. Dissescu, *Dreptul Constituțional*, ediția a III-a, București, Edit. Librăriei Socec & Co., 1915, p. 479.

³⁸ *Ibidem*, p. 481.

³⁹ *Ibidem*, p. 481–482.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 482.

⁴¹ Svetlana Suveică, *Tatar-Bunar 1924: procesul celor 500*, „Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza” din Iași”, Seria Istorie, nr. 46–47, 2000–2001, p. 281–292.

ca agenți ai unui stat inamic și tratați ca atare. Presa românească din epoca interbelică prezenta frecvent știri privind existența unor comploturi împotriva statului român, a unor rețele de spionaj manipulate mai ales de sovietici. Chiar dacă asemenea rețele și activități de subminare a statului român au existat, puterea și eficiența lor era mult exagerată în presa românească. Această propagandă anti-sovietică și anti-comunistă a legitimat luarea unor măsuri împotriva unor mișcări sindicale care nu erau sub controlul comuniștilor, așa cum o dovedesc o serie de dosare create de Siguranță privind măsurile legate de starea de asediu în România interbelică⁴². Astfel, dezbaterile publice privind starea de asediu din perioada interbelică au fost marcate de tema conspirației interne și externe, care viza dezmembrarea României. Forma cea mai acută a luat-o complotul comunist, pentru care existau numeroase argumente ce puteau fi invocate, în primul rând chiar discursul comuniștilor locali, care contesta caracterul unitar al statului român.

Cele mai aprinse dezbateri privind starea de asediu s-au suprapus cu intensificarea în discursul public românesc a mitului complotului intern și extern comunist: în 1920, cu ocazia grevei generale, în 1924 – Tatar–Bunar și legea Mârzescu, în 1933 – grevele de la din Ploiești și de Atelierele Grivița din capitală, precum și măsurile dure luate de guvern ca răspuns la acestea. Cu aceste ocazii, starea de asediu a fost strâns legată de vehicularea în discursul public a pericolului comunist, perceput ca o conspirație internă și externă în vederea dezintegrării statului. Dezbaterile vor lua o altă turnură după asasinarea lui I.G. Duca la 29 decembrie 1933, în decursul anilor 1930 pericolul extremei drepte tinzând să înlocuiască pe cel comunist în discursul public care legitima starea de asediu. În ciuda ascensiunii rapide a Mișcării Legionare la începutul anilor 1930, până în decembrie 1933, pericolul legionar a fost în mod constant subevaluat de autorități, fapt care contrastează cu supraevaluarea pericolului organizațiilor comuniste active în România. Această subevaluare este explicabilă și prin faptul că legionarii beneficiau de simpatia a numeroase elemente din aparatul represiv al statului, cu care împărtășeau etosul naționalist. După cum a arătat Cosmin Cercel, inspirat de teoretizarea raporturilor între violență și lege propusă de Walter Benjamin, violența politică a extremei drepte era percepută în anii '20 ca una care susținea ordinea de stat, în contradicție cu cea a organizațiilor comuniste percepută ca fiind subversivă⁴³. Însă, în anii '30, Legiunea trece de la o violență care susținea ordinea de stat la una împotriva acesteia⁴⁴. Ca urmare, Mișcarea Legionară devine o țintă predilectă a instituțiilor stării de asediu.

Exagerarea pericolului intern reprezentat de activitatea organizațiilor comuniste a fost manipulată de forțele politice aflate la guvernare între anii 1920–1928 pentru a susține necesitatea unor măsuri excepționale precum starea de asediu. Dacă între anii 1918–1921, bolșevicii au avut ca țel prioritar exportul revoluției în restul

⁴² Vezi ACNSAS, Fond Documentar București, D 012724, vol. 1–2.

⁴³ Cosmin Sebastian Cercel, *op. cit.*, p. 232–233.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 232–233.

Europei, după eșecul armatei roșii în fața armatelor poloneze și a Tratatului de la Riga din martie 1921, aceștia s-au concentrat pe consolidarea regimului în interior. Prin urmare, după 1921, pericolul unei invazii a armatei roșii a scăzut, iar susținerea pentru comunism în România era atât de redusă încât invocarea de-a lungul anilor 1921–1928 a complotului intern și extern bolșevic nu era un motiv solid pentru a prelungi starea de asediu.

În acei ani, presa favorabilă liberalilor a atacat frecvent opoziția, acuzând-o de colaborare cu comuniștii. Un asemenea moment de intensitate a atacurilor a fost dezbaterea din Parlament pe marginea viitoarei legi Mârzescu, intrată în vigoare la 19 decembrie 1924. În decursul anului 1924, liderii țărăniști Lupu și Mihalache au fost etichetați frecvent de presa apropiată guvernului, mai ales de oficiosul liberal „Viitorul”, ca instrumente ale Moscovei în România⁴⁵. Iar criticile celor doi lideri față de utilizarea stării de asediu de către liberali erau prezentate ca subminare a acțiunii de instaurare a ordinii de către guvern. Deși revolta de la Tatar-Bunar a fost invocată ca dovadă a necesității stării de asediu, acest moment a dovedit de fapt nivelul scăzut de susținere de care se bucurau în societatea românească ideile comuniste, inclusiv în Basarabia, unde activitatea propagandistică a agenților trimiși de peste Nistru era mai intensă. Chiar dacă au existat momente după 1918, când instaurarea stării de asediu a avut argumente în contextul legislativ al epocii, prelungirea ei sub diferite forme pe parcursul perioadei 1921–1928 a fost una abuzivă. În această perioadă, instituțiile stării de asediu nu au îngădit doar activitatea organizațiilor comuniste, sau a altor grupări radicale, ci și a unor persoane sau organizații care nu aveau legături cu mișcarea comunistă. Arhivele Siguranței conțin documente care relevă faptul că în anii '20, dar nu numai, instituțiile stării de asediu au anihilat activitatea unor sindicate, deși nu existau dovezi a unei implicări comuniste⁴⁶.

Percepția opiniei publice românești asupra Rusiei bolșevice a fost marcată în decursul anilor 1920 de memoria încă vie a trupelor rusești de pe frontul din Moldova dezintegrate de febra revoluționară, de confruntările armatei române cu unități militare ale armatei ruse aflate deja sub influența guvernului bolșevic în perioada de la sfârșitul anului 1917 și începutul lui 1918, precum și de veștile apocaliptice care veneau din Rusia cuprinsă de războiul civil. Aceste știri alarmante se combinau în presa cotidiană din România anilor 1920 cu știri frecvente, mai ales în presa de dreapta, privind rețele de spionaj dirijate de Moscova și dejucarea de către autorități a unor atentate organizate împotriva unor instituții sau obiective de infrastructură. „Universul”, unul dintre cotidienele considerate în perioada interbelică de centru-dreapta și care obișnuia să publice și texte xenofobe, a afișat frecvent poziții care a veneau să susțină mitul unui vast complot intern și extern la adresa securității statului, regizat de Moscova, care putea fi anihilat doar prin instrumentele excepționale ale stării de asediu. În paginile ziarului s-au publicat în

⁴⁵ Vezi numerele ziarului „Viitorul” din zilele de 14 și 15 decembrie 1924.

⁴⁶ Vezi ACNSAS, Fond Documentar București, D 012724, vol. 1–2.

decursul anilor '20 numeroase articole care tematizau intens acțiunile de spionaj ale sovieticilor în România și pericolul reprezentat de Moscova precum: „O senzațională arestare la Cernăuți. Descoperirea unei organizații de spionaj sub conducerea unui maior din statul major al armatei sovietice”⁴⁷, „De la Consiliul de război. O afacere de spionaj”⁴⁸, „Care Rusie poate fi periculoasă pentru noi?”⁴⁹ sau „Sovietele ne atacă pe două fronturi?”⁵⁰. Susținerea ziaristilor de la „Universul” pentru utilizarea fermă a instituțiilor stării de asediu a fost una lipsită de echivoc atunci când aceasta era aplicată de liberali, însă presărată cu unele reticențe și critici, atunci când inițiativa a fost luată în februarie 1933 de guvernul PNȚ condus de Alexandru Vaida Voevod. Caracterul cotidian al prezenței instituțiilor stării de asediu în epocă este surprins de faptul că ziarul „Universul” insera adesea în paginile sale în decursul anilor '20 și '30 o rubrică destinată activității tribunalelor militare, instituțiile însărcinate să judece infracțiunile împotriva ordinii de stat sub starea de asediu. În plus, presa avea obligația de a publica toate instrucțiunile emise de corpurile de armată privind aplicarea stării de asediu în teritoriile în care își exercitau competența. Datorită numeroaselor decrete privind starea de asediu din perioada interbelică, asemenea instrucțiuni au devenit o prezență frecventă în paginile ziarelor naționale sau locale.

Revolta de la Tatar-Bunar din 15–18 septembrie 1924 nu a făcut decât să confirme și să întărească temele obsesive din presa cotidiană din anii '20, care scotea în evidență amenințările interne și externe la adresa existenței României Mari. Titlurile din ziarul „Universul” erau extrem de alarmante. Spre exemplu, în numărul din 19 septembrie 1924 „Universului” titra pe prima pagină: „Teroarea bandelor în sudul Basarabiei. Un nou atac: la Tatar Bunar. Localitatea asaltată de cete înarmate cu puști și mitraliere”⁵¹. Articolul prezenta pe larg acțiunile celor etichetați ca „bandiți”, iar în articolele din zilele următoare „Universul” a detaliat rolul agenților sovietici în izbucnirea revoltei⁵². În acele zile, concurentul său principal, ziarul „Adevărul”, a acuzat „Universul” că a relatat pe un ton alarmist evenimentele și a exagerat amploarea revoltei⁵³.

Revolta de la Tatar-Bunar a dus la instaurarea stării de asediu în Sudul Basarabiei prin decretul regal nr. 3310 din 5 octombrie 1924⁵⁴. Măsura se încadra în spiritul prevederilor din Constituție privind starea de asediu, spre deosebire de alte numeroase ocazii când instituțiile stării de asediu au fost folosite fără motive

⁴⁷ „Universul”, an XLII, nr. 202, 6 septembrie 1924, p. 3.

⁴⁸ „Universul”, an XLII, nr. 207, 12 septembrie 1924, p. 1.

⁴⁹ „Universul”, an XLII, nr. 2010 bis, 16 septembrie 1924, p. 1.

⁵⁰ „Universul”, an XLII, nr. 2011, 17 septembrie 1924, p. 1.

⁵¹ „Universul”, an XLII, nr. 2013, 19 septembrie 1924.

⁵² „Universul”, an XLII, nr. 2017, 24 septembrie 1924. *Ce s-a petrecut în Sudul Basarabiei. Comunicatul guvernului. Câteva formațiuni inedite* și *Amănunte asupra atacului bandei bolșevice de la Tatar-Bunar și Cișmeau*, „Universul”, an XLII, nr. 2014, 20 septembrie 1924, p. 1.

⁵³ Vezi pozițiile din articolele publicate în „Adevărul”, numerele din 17 și 18 septembrie 1924.

⁵⁴ ACNSAS, Fond Documentar București, D 012724, vol.2, f. 93–94.

temeinice. „Universul” a publicat în acea perioadă o serie de articole care susțineau măsura guvernului, deciziile fiind contextualizate cu o serie de detalii privind planurile secrete de acțiune ale sovieticilor, informații care nu puteau proveni decât de la Siguranță⁵⁵. Aceasta dorea probabil să pregătească opinia publică pentru o serie de acțiuni în forță asupra comuniștilor de la sfârșitul anului 1924 și în decursul anului 1925. Cadrul legal al acestor acțiuni a fost oferit de legea Mârzescu din decembrie 1924, care a venit să adauge o serie de noi elemente la instituțiile stării de asediu. Opoziția a reacționat vehement împotriva legii Mârzescu, Partidul Național Român, Partidul Țărănesc și social-democrații au exprimat critici dure la adresa acestei legi, prin care guvernul era acuzat că instaurează un regim dictatorial, folosindu-se de pretextul pericolului comunist⁵⁶. Ca reacție, ziarul „Viitorul”, oficiosul Partidului Național Liberal, a acuzat opoziția că a devenit instrumentul intereselor Moscovei și protectoare a comuniștilor⁵⁷.

Un articol din „Universul” din 29 septembrie 1924 intitulat „Censura în Basarabia. O procedare scandaloasă” este simptomatic privind felul în care decretarea stării de asediu oferea un spațiu larg pentru acțiuni abuzive, uneori intenționate, alteori nu. Ziarul „Universul”, care ca o ironie a sorții susținuse măsurile excepționale ale guvernului, se plângea cu această ocazie că numărul ziarului din 21 septembrie 1924 „a fost censurat, tăindu-se în întregime articolul cu amănuntele exacte asupra incidentelor de la Tatar-Bunar” din cauza unor „censori puțini inteligenți”⁵⁸. Situația pare a fi într-adevăr rezultatul unei erori a cenzorilor, deoarece ziarul „Universul” avea o campanie amplă de susținere a acțiunilor ferme ale guvernului împotriva acțiunilor comuniste din țară. Acțiunea de cenzură presupunea însă un efort de interpretare a articolelor de presă, care putea pune în încurcătură autoritățile militare însărcinate cu realizarea ei.

Dezbateri pe marginea legii privind autorizarea stării de asediu din 4 februarie 1933

Presa cotidiană românească din anul 1933 este marcată de momentele de mare tensiune din Europa, cauzate de efectele sociale ale crizei economice și de ascensiunea nazismului, dar și de cele interne: grevele din februarie 1933 de la Atelierele Grivița din București, precum și din alte centre din țară, creșterea violenței în viața politică, având drept apogeu asasinarea primului ministru I.G. Duca la 29 decembrie 1933. Astfel, anul 1933 a adus decretarea stării de

⁵⁵ Vezi spre exemplu *Starea de asediu în Basarabia. Ordinele trimise corpurilor de armată*, „Universul”, an XLII, nr. 2018, 25 septembrie 1924.

⁵⁶ Vezi numerele din ziarul „Adevărul” și „Universul” din zilele de 19, 20 și 21 decembrie 1924.

⁵⁷ Vezi numerele din 16, 17 și 20 decembrie 1924 din ziarul „Viitorul”.

⁵⁸ *Censura în Basarabia. O procedare scandaloasă*, „Universul”, an XLII, nr. 222, 29 septembrie 1924, p. 1.

asediu cu două ocazii: 4 februarie 1933 pentru a preveni dezvoltarea activităților greviste din București și restul țării, considerate a fi sub influența unor propagandiști comuniști, și 30 decembrie 1933, când proclamarea stării de asediu a fost cauzată de asasinarea lui I. G. Duca.

Reflectarea în presă a tensiunilor din Europa a fost dominată de evenimentele din Germania, unde ascensiunea naziștilor și confruntările violente ale acestora cu opoziția au primit spații generoase în paginile marilor cotidiene din România interbelică. „Universul” titra pe prima pagină a numărului său din 5 februarie 1933: „Turburări în Germania. Între comuniști și hitleriști se dau lupte sângeroase” sau „Grave turburări în Germania. Arestarea în masă a comuniștilor. Decretarea stării de asediu”⁵⁹. Dacă ziarele de dreapta, precum „Universul”, punctau mai ales pericolul comunist, cele considerate în epocă de stânga, precum „Adevărul” și „Dimineața”, care promovau necesitatea unor reforme sociale, scoteau în evidență mai mult pericolul reprezentat de ascensiunea nazismului. Grevele muncitorilor de la începutul lunii februarie 1933 de la Ateliere Grivița din București și de la Ploiești au fost pe larg prezentate de presă. Deși aceste proteste cauzate de prăbușirea nivelului de trai în perioada Marii Crize au fost liniștite cu o serie de concesi privind drepturile salariale și alte beneficii, guvernul a propus în mod surprinzător spre dezbateră urgentă a Parlamentului o lege „pentru autorizarea stării de asediu” la 3 februarie 1933.

„Universul” a prezentat grevele de la Atelierele Grivița și de la Ploiești de la începutul lunii februarie, ca fiind rezultatul „instigărilor comuniste”, deși muncitorii se confruntaseră în perioada 1929–1933 cu grave probleme sociale, cauzate de inflația galopantă și de succesive tăieri salariale sub forma așa-ziselor „curbe de sacrificiu”⁶⁰. O dovadă a faptului că instigările propagandiștilor comuniști au eșuat în această fază a fost chiar potolirea protestelor atunci când majoritatea revendicărilor de ordin social au fost rezolvate. Deși „Universul” a promovat argumentele autorităților privind existența unor instigări comuniste, susținerea cotidianului foarte popular în epocă pentru instaurarea stării de asediu nu a mai fost atât de puternică comparativ cu momentele din 1920 sau 1924. În paginile ziarului și-au găsit loc atât voci care susțineau necesitatea unor măsuri excepționale pentru a preveni situații periculoase, dar și o serie de critici dure, multe venite chiar din partea unor grupări politice de stânga, precum Partidul Radical Țărănesc. Prezența acestor voci critice se explică parțial și prin faptul că ziarul a fost unul ostil guvernelor PNȚ din perioada 1929–1933.

Ziarul „Adevărul” a adoptat însă în editorialele sale o poziție vehementă împotriva legii și a decretării stării de asediu. Într-un asemenea articol din 6 februarie 1933, ziariștii „Adevărului” susțineau că grevele de la Atelierele Grivița din București și de la Ploiești de la începutul lunii februarie nu legitimau acțiunile

⁵⁹ „Universul”, an 50, nr. 33, 5 februarie 1933, p. 1 și nr. 59, 3 martie 1933, p. 1.

⁶⁰ *Agitația lucrătorilor C.F.R. Amestecul elementelor comuniste. Tratatative cu d. ministru al comunicațiilor*, „Universul”, an 50, nr. 33, 5 februarie 1933, p. 1.

guvernului: „este evident că din punctul de vedere al menținerii ordinii, nimic nu justifică starea de asediu.” „Dacă însă din acest punct de vedere, unicul hotărâtor, starea de asediu nu e justificată, apoi din punct de vedere politic și social, ea pare inutilă și în toate privințele, mai primejdioasă decât presupusa primejdie ce-și propune să combată”⁶¹.

Iar un alt articol sublinia situația contradictorie a Partidului Național Țărănesc, care în anii '20 se manifestase ca un critic vehement al utilizării stării de asediu: „Guvernul a reușit să impuie un proiect de lege care înseamnă repudierea întregii ideologii din cei 8 ani de luptă opoziționistă”⁶². Un alt editorial din „Adevărul” din data de 7 februarie 1933 acuza nu doar atitudinea guvernului, ci și pe cea a opoziției: „În afară de lupiști și socialiști, toți s-au gândit că poate mâine vor profita și ei de legea aceasta. Ba liberalii s-au gândit că au profitat erii de una asemănătoare”⁶³. Același articol sublinia într-un mod elocvent riscurile presupuse de abuzul de instituțiile stării de asediu: „Toată lumea e de acord. Ordinea trebuie menținută împotriva tuturor turburătorilor. Dar starea de asediu lovește în liniștea și drepturile națiunii întregi, pedepsind-o astfel pe ea pentru abuzurile unei minorități, care în orice stat bine organizat, este conținută exclusiv prin intervenția forței polițienești normale”⁶⁴.

Parcă pentru a exemplifica aceste riscuri, într-un alt număr ale ziarului se prezenta cazul librarului Carol P. Segal, cunoscut pentru edițiile sale din operele lui Eminescu și Creangă, care fusese arestat pentru că în vitrinele librăriei sale din București („Librăria Nouă”) fusese expusă o caricatură cu colonelul Turbatu, comisar regal al Corpului II armată, unul dintre cei însărcinați cu anchetarea celor arestați în baza legislației stării de asediu⁶⁵.

Cu ocazia discuțiilor din Parlament pe marginea legii din 4 februarie 1933 au avut dezbateri care au relevat, pe de o parte, argumentele variate ale celor care se opuneau intențiilor guvernului, iar, pe de altă parte, faptul că atât majoritatea parlamentară, cât și opoziția erau fragmentate în privința acestei teme.

Inițiatorii proiectului au subliniat pericolul acțiunii comuniste de destabilizare a României, susținând că dețin informații privind un complot comunist împotriva ordinii de stat, despre care însă nu pot da detalii. O aluzie nu foarte subtilă a ministrului de interne G.G. Mironescu încerca să sugereze despre ce detalii este vorba: „Se țintește la întronarea unei stări de lucruri existente într-o țară vecină”⁶⁶.

⁶¹ *Starea de asediu*, „Adevărul”, an. 47, nr. 15059, 6 februarie 1933, p. 1.

⁶² *Parlamentul a votat legea stării de asediu*, „Adevărul”, an 47, nr. 15059, 6 februarie 1933, p. 8.

⁶³ *După votarea stării de asediu*, „Adevărul”, an 47, nr. 15060, 7 februarie 1933, p. 1.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 1.

⁶⁵ *Cum se aplică starea de asediu*, „Adevărul”, an 47, nr. 15066, 14 februarie 1933, p. 3.

⁶⁶ *Viața politică. Legea stării de asediu în discuția comisiei administrative*, „Universul”, an 50, nr 34, 6 februarie 1933, p. 5. În final, același ministru invoca caracterul excepțional al contextului: „La vremuri excepționale e nevoie de măsuri excepționale.” *Legea stării de asediu în discuția Camerei administrative. Aspre critici aduse proiectului de majoritari*, „Adevărul”, an 47, nr. 15059, 6 februarie 1933, p. 5.

Iată cum argumenta acesta în cadrul dezbaterilor din Parlament necesitatea legii privind instaurarea stării de asediu în după-amiaza zilei de 4 februarie 1933:

„În ultimul timp mișcări concertate cu caracter comunist au turburat ordinea în diferite regiuni și tind în mod evident la destrămarea țării. Pentru a asigura menținerea ordinii și a evita nevoia nefericită a unei aspre represiuni, guvernul crede că va fi silit a lua măsuri excepționale de prevenirea turburărilor. Asemenea măsuri excepționale nu se pot lua decât în cadrul stării de asediu.

De aceea, am pregătit alăturat proiectul de lege care autoriză pe guvern să proclame, când va fi nevoie, pe termen de maximum 6 luni, stare de asediu, așa cum prevede articolul 128 din Constituție și în condițiunile în care starea de asediu a funcționat la noi de la 1864 și până astăzi”⁶⁷.

Poziția susținută în Parlament de G.G. Mironescu și Eduard Mirto din partea guvernului a fost întâmpinată cu o serie de critici, care au venit în mod surprinzător nu doar de la opoziție, ci chiar din sânul majorității parlamentare aflată la putere. Pan Halippa și-a anunțat demisia din guvern argumentând că „d-sa și prietenii d-sale, cari au avut de suferit depe urma stării de asediu, nu pot primi o astfel de lege, mai ales când vine de la un partid a cărui ideologie era bazată pe lupta împotriva legiurilor excepționale”⁶⁸. Mihail Ralea, intelectualul de stânga care era prezent în Parlament din 1928 din partea PNT, a scos în evidență situația contradictorie a partidului, care în perioada 1922–1928 a dus în opoziție „o luptă dârză împotriva stării de asediu”, iar acum propunea, în opinia sa, o lege a stării de asediu „fără motiv temeinic”⁶⁹. Social-democratul Lotar Rădăceanu sublinia cu aceeași ocazie că în anii trecuți se petrecuseră „agitațiuni mai grave de dreapta și nu s-a instituit starea de asediu”⁷⁰. De aceeași părere era și un parlamentar din cadrul majorității, prof. Vasile Rășcanu, care observa că violențele „au pornit în ultimul timp mai mult de la extrema dreaptă decât de la extrema stângă” și că „partidul național-țărănesc nu poate fi autorul unor măsuri excepționale, căci nu știm cine le va aplica mâine”⁷¹. Iar Grigore Iunian, liderul Partidului Țărănesc-Radical, a lansat acuzația că prin instaurarea stării de asediu guvernul dorea să arunce responsabilitatea greșelilor sale asupra armatei, care urma a fi însărcinată cu reprimarea manifestărilor nemulțumirii populației: „De ce voiți să deplasați răspunderea guvernului asupra armatei, care trebuie să rămână în afară de orice critică”⁷².

În final, poziția guvernului, conform căreia scopul legii este acela de a pune la dispoziție instrumente preventive pentru a evita vărsarea de sânge, s-a dovedit a fi nefondată. În ciuda decretării stării de asediu, la mai puțin de două săptămâni de

⁶⁷ *Instituirea stării de asediu. Cum s-a ajuns la legea pentru introducerea măsurilor excepționale*, „Universul”, an 50, nr 34, 6 februarie 1933, p. 1.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 1.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 1.

⁷⁰ *Viața politică. Legea stării de asediu în discuția comisiei administrative*, „Universul”, an 50, nr. 34, 6 februarie 1933, p. 5.

⁷¹ *Ibidem*, p. 5.

⁷² *Ibidem*, p. 5.

la votarea legii, în zilele de 15–16 februarie 1933, la Atelierele Grivița a izbucnit o nouă grevă. De data aceasta, activiștii comuniști au reușit să radicalizeze muncitorii, care s-au baricadat în atelierele C.F.R. de la Grivița, iar protestul a fost înnăbușit cu violență de autorități⁷³.

Concluzii

Transformarea stării de asediu într-un aspect cotidian al exercitării puterii a fost un fenomen larg răspândit în Europa interbelică. România s-a înscris din acest punct de vedere într-o tendință generală de pe continent, cauzată de banalizarea utilizării măsurilor excepționale în timpul războiului mondial, de problemele economice și sociale acute, de ascensiunea unor mișcări politice radicale și a violenței politice, în general. Faptul că în perioada 1918–1938, starea de asediu a fost decretată pe intervale întinse între anii 1918–1928 și 1933–1938, fie pe întreg cuprinsul țării, fie doar în anumite regiuni, reprezintă o limită severă a democrației românești interbelice. Utilizarea abuzivă a stării de asediu a devenit după Primul Război Mondial un factor coroziv, pregătind terenul pentru instaurarea dictaturii lui Carol al II-lea.

Adoptarea legislației care reglementa starea de asediu sau, pur și simplu decretarea ei, au trezit dezbateri aprinse în spațiul public. Forțele care au susținut necesitatea utilizării instituțiilor stării de asediu au subliniat pericolele interne și externe asupra securității statului, invocând comploturi interne și activități de spionaj ale unor state inamice. Dezbaterile au fost puternic politizate, adversarii stării de asediu fiind acuzați că sunt instrumente ale unor interese străine. În același timp, instituțiile stării de asediu au oferit celor aflați la guvernare pârgii de control care au fost folosite dincolo de țintele pentru care legislația stării de asediu a fost adoptată. Criticile celor care s-au opus utilizării instituțiilor stării de asediu au fost variate și au invocat o paletă largă de argumente. Aceștia au subliniat efectele corozive asupra democrației, exagerarea de către guvernanți a pericolelor privind ordinea internă, faptul că majoritatea populației trebuia să suporte limitări ale drepturilor cetățenești, deși doar o minoritate amenința ordinea în stat, experiențele negative din trecut, sau lipsa de eficiență a stării de asediu, deoarece măsurile represive nu elimină cauzele nemulțumirilor din societate. Dacă abuzul de instituțiile stării de asediu a afectat profund democrația în România interbelică, dezbaterile prilejuite de utilizarea lor au scos în evidență reflexe critice de o complexitate remarcabilă.

⁷³ *Agitația de la C.F.R. Grivița*, „Universul”, an 50, nr. 46, 18 februarie 1933, p. 1 și *Incidentele de la atelierele c.f.r. în discuția Camerei. Ședința de la 16 februarie*, „Universul”, an 50, nr. 47, 19 februarie 1933, p. 7.